

до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. С.127. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16008/Кримінальна%20юстиція%20сучасної%20України....pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 23.05.2023)

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України в ред. від 03 липня 2017 р. № 4651-VI. База даних Законодавство України. ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/%20show/4651-17> (дата звернення: 23.05.2023)

4. Узагальнення ВССУ: слідчі (розшукові) дії. Про практику вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <https://zakon.osmark.com.ua/узагальнення-вссу-слідчі-розшукові-д/> (дата звернення: 23.05.2023)

5.Смик С.І. Процесуальний порядок здійснення допиту свідка, потерпілого на стадії досудового розслідування в судовому засіданні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 1, том 2. С. 193–198.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Шевчук Віктор Михайлович,

професор кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор
юридичних наук, професор, провідний
науковий співробітник НДІ вивчення
проблем злочинності імені академіка В. В.
Сташиса НАПрН України, заслужений
юрист України

В реаліях російської військової агресії інструменти штучного інтелекту істотно сприяють виявленню, розкриттю та розслідуванню воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. Практика показує, що за допомогою технологій штучного інтелекту можна ідентифікувати російських військових за соціальними мережами й записами камер відеоспостереження [5, с. 32]. Достатньо активно застосовуються технології розпізнавання обличчя *Clearview AI* для боротьби з дезінформацією, розпізнавання й ідентифікації загиблих і воєнних злочинців [8]. Використання технологій штучного інтелекту допомагає руйнувати міфи

про нібито невмирущих солдатів так званої “спецоперації”, розпізнаючи обличчя трупів російських військових окупантів, відшукуючи їх у соціальних мережах і за допомогою автодозвонів повідомляючи родичів про їхню смерть [3, с. 141-146].

Водночас, попри всі позитивні можливості й потенціал штучного інтелекту, останнім часом такими технологіями дедалі частіше послуговуються злочинці, винаходячи нові способи злочинної діяльності і з використанням новітніх технологій штучного інтелекту. До того ж криміногенні чинники застосування штучного інтелекту спричиняють нові загрози та виклики охоронюваним законом інтересам як окремих громадян, так і держави й суспільства загалом, потребуючи адекватних засобів протидії таким кримінально-правовим і криміналістичним засобам [4, с. 898]. Тому штучний інтелект як останнє наукове досягнення потребує нових криміналістичних ідей і методів, пов'язаних із його використанням у боротьбі зі злочинністю [9, с. 3].

Під час війни арсенал традиційних криміналістичних засобів і форм збирання доказів вчинення воєнних злочинів в Україні доволі обмежений через небезпеку для всіх учасників слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та неможливість безпосереднього доступу до місця події, тому виникає потреба у застосуванні технологій штучного інтелекту. Крім цього, про європейський вектор розвитку криміналістики та судової експертизи в Україні свідчить застосування європейських стандартів доказування під час кримінального провадження.

При цьому, однією із проблем використання технологій штучного інтелекту під час досудового розслідування можливим є порушення прав людини (щодо захисту конфіденційності особистих даних і втручання у приватне життя). Тому важливо не перебільшувати потенціал і переваги штучного інтелекту: варто зважати на його окремі недоліки. Убачаємо, що застосовувати штучний інтелект у судочинстві та правоохоронній діяльності припустимо тільки за умови обов'язкового дотримання принципів верховенства права, основних прав людини, поваги до її честі й гідності, рівності перед законом і судом, пропорційності, змагальності сторін, прозорості, неупередженості та справедливості тощо.

Сьогодні в реаліях воєнних та глобальних загроз усі практики у сфері міжнародного кримінального правосуддя повинні покращувати своє технічне розуміння новітніх технологій штучного інтелекту і повинні культивувати глибше сучасне розуміння застосування того, як соціальні мережі, геолокації, розмови мобільного зв'язку, коп'ютерна інформація та інші цифрові сліди й комунікації використовуються в зонах проведення воєнних дій [10, с. 335]. Зважаючи на воєнну агресію російськими військами на територію України та вчинення ними масових вбивств, гвалтувань, мародерства, сьогодні гостро постає проблема збирання доказів воєнних злочинів [12, с. 449]. Це потребує активізації та поширення застосування

технологій штучного інтелекту при виявленні, документуванні та розслідуванні воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду.

Застосування штучного інтелекту в розслідуванні воєнних злочинів в Україні може бути корисним в багатьох аспектах. Основними напрямками, в яких він може бути використаний, є такі: 1) аналіз супутникових знімків. Штучний інтелект може допомогти аналізувати великі обсяги супутникових знімків для виявлення змін у ландшафті, зокрема будівель, доріг, об'єктів інфраструктури, які можуть бути пов'язані з воєнними злочинами, а також допомогти в ідентифікації місць, де можуть бути поховані тіла жертв воєнних злочинів; 2) аналіз відео- та фотоматеріалів. Штучний інтелект може бути використано для аналізу великого обсягу відео- та фотоматеріалів, які були зняті на місцях вчинення воєнних злочинів, що, у свою чергу, може допомогти в ідентифікації підозрюваних та свідків, а також встановити, чи були зображені на них об'єкти, які можуть містити криміналістично-значущу інформацію для розслідування таких злочинів; 3) обробка аудіоматеріалів. За записами телефонних розмов та під час обробки аудіоматеріалів щодо розслідування воєнних злочинів штучний інтелект може допомогти в ідентифікації голосів, які містяться на таких носіях, а також визначити місця, де були здійснені ці розмови; 4) аналіз соціальних мереж [2, с. 56-61]. Аналізуючи соціальні мережі, штучний інтелект може допомогти виявити зв'язки між підозрюваними, які можуть бути пов'язані з воєнними злочинами, та ідентифікувати осіб, які можуть бути свідками воєнних злочинів або мати інформацію про них [11]; 5) аналіз даних з медичних закладів. Штучний інтелект може допомогти в ідентифікації тіл жертв воєнних злочинів, встановленні причини смерті, ідентифікації військовополонених, військових злочинців та їх пошук за даними про хворобу та відомостями про їх ідентифікаційні ознаки, які допомагають встановленню конкретної особи [4]; 6) розпізнавання облич. Штучний інтелект може бути використаний для розпізнавання облич на фото та відео з місць вчинення воєнних злочинів. Це може допомогти в ідентифікації підозрюваних, причетних до вчинення таких злочинів, та встановленню свідків, які можуть повідомити важливу інформацію про розслідувану подію воєнного злочину; 7) аналіз текстової інформації. Аналіз штучним інтелектом текстової інформації (наприклад, повідомлень у соціальних мережах та інших джерелах), пов'язаної з воєнними злочинами, сприятиме ідентифікації підозрюваних і свідків та з'ясуванню криміналістично значущої інформації про воєнні злочини, які розслідуються [6, с. 37].

Отже, застосування штучного інтелекту може бути корисним для ефективного розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду й допомогти встановити винних і притягти їх до відповідальності за вчиненні злочини. Проте, варто зазначити, що використання штучного інтелекту в розслідуванні таких злочинів має свої виклики та обмеження. Один з найбільших викликів полягає у тому, що війна є ситуацією, в якій може бути складно отримати достовірну інформацію через високу ступінь конфлікту та

непередбачуваність ситуації на місці. Також, існує ризик використання штучного інтелекту для переслідування політичних опонентів або некоректного відображення даних через певні алгоритмічні недосконалості.

Крім того, важливо враховувати законодавчі обмеження щодо застосування штучного інтелекту в розслідуванні злочинів, зокрема, заборони на використання деяких видів даних, які можуть порушувати права людини [1, с.139]. Усі ці фактори потребують ретельного аналізу та планування перед застосуванням штучного інтелекту в розслідуванні воєнних злочинів. Водночас, застосування штучного інтелекту є потужним інструментом в розслідуванні воєнних злочинів в Україні та може допомогти забезпечити справедливості та притягнути винних до відповідальності за вчинені такі злочини. За таких обставин можна стверджувати про активізацію тенденцій формування та застосування нового наукового напрямку — цифрової криміналістики (англ. Digital Criminalistics) [5, с. 31-37], яка має стати стратегічним напрямом у розвитку криміналістики.

Вбачається, що застосування технологій штучного інтелекту та процес цифровізації криміналістики є закономірним етапом розвитку й формування сучасних криміналістичних знань, який передбачає активне впровадження цифрових технологій у різні галузі криміналістики та юридичної практики. За таких умов в реаліях сьогодення необхідно активізувати розроблення нової галузі знань – цифрової криміналістики як стратегічного напрямку розвитку сучасної криміналістики. При цьому особливу увагу потрібно звернути на роль криміналістичної дидактики, зокрема, криміналістичну підготовку слідчих, судів, прокурорів, детективів, судових експертів у сфері цифрових технологій.

Література:

1. Baltrūnienė J., Shevchuk V. Artificial Intelligence Technologies in Law Enforcement and Justice: Ukrainian and European experience. *Цифрова трансформація кримінального провадження в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукр. круглого столу (Харків, 16.12.2022). Харків, 2022. С.135-140.
2. Дуфенюк О.М. Використання соціальних мереж у протидії злочинності – нові виклики і нові можливості. *Кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство у контексті реформи кримінальної юстиції*: матеріали наук.-практ. семінару (22 травня 2020 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 56-61.
3. Konovalova V.O., Shevchuk V.M. Application of digital technologies in criminalistics in the conditions of war. *Цифрова трансформація кримінального провадження в умовах воєнного стану*: матеріали круглого столу (м. Харків, 23 груд. 2022 р.); НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Х.: Право, 2022. С.141-146.
4. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. *Modern research in world science*: 5th International scientific conference (August 7-9, 2022). Lviv, 2022, 896-903.

5.Латиш К. Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. *Kriminalistikairteismo ekspertologija : mokslas, praktika*. 2022, 18, 31-37.

6.Матулене С., Шевчук В., Балтрунене Ю. Штучний інтелект в діяльності органів правопорядку та юстиції: український та європейський досвід. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*, 4(29), 2022, 12-46.

7. Під Ізюмом знайшли братську могилу українських військових та понад 460 нових поховань. URL.: <https://hromadske.ua/posts/pid-izyumom-znajshli-bratsku-mogilu-ukrayinskih-vijskovih-ta-ponad-460-novih-mogilu-foto>

8. Федоров М. Технології з розпізнавання облич та штучний інтелект дозволяють знайти кожного / SUNDRIES. 09.04.2022. URL: <https://sundries.com.ua/tekhnohii-z-rozpiznavannia-oblych-ta-shtuchnyi-intelekt-dozvoliaut-znaity> (дата звернення: 20.04.2023).

9. Jackson C. Artificial Intelligence Changing the World of Forensics Science. EasyChair Preprint. 2021. No. 5815. 3 p.

10. Freeman, L. Digital Evidence and War Crimes Prosecutions: The Impact of Digital Technologies on International Criminal Investigations and Trials. *Fordham International Law Journal*, 2018, 41 (2), 284–336.

11. Шевчук В. М. Використання інформації із соціальних інтернет-мереж при розслідуванні кіберзлочинів: криміналістичні проблеми. *Кримінальні загрози в секторі безпеки: практики ефективного реагування: матеріали III Харків. міжнар. юридичного форуму* (м. Харків, 26 вересня 2019 р.); X.: Право, 2019. С.142 -146.

12. Shevchuk V.M. Development of digital criminalistics in the conditions of war in Ukraine. *Diversity and inclusion in scientific area*. II International Scientific and Practical Conference (January 26-28, 2023; Warsaw, Poland). №. 140. Warsaw, Poland, Ceac Polonia, SPC «InterConf», 2023. Pp. 442-450.

ПОНЯТТЯ «ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИЙ» У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Шкарабан А.,

аспірант кафедри кримінально-
правових дисциплін Інституту права
ЛьвДУВС

На сьогоднішній день є вже чимала кількість вироків суду щодо засудження військовополонених російської федерації. Проте чинний Кримінальний процесуальний кодекс України, Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України [8] та Порядок тримання військовополонених [14] не містять вичерпних положень здійснення кримінального провадження щодо останніх.